

ALAY ETMEK BELKİ DE ALAY EDİLEN DAHA HAYIRLIDIR!

عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ :
”مَا أُحِبُّ أَنِّي حَكَيْتُ أَحَدًا وَأَنَّ لِي كَذَا وَكَذَا.“

Hız. Âişe'nin naklettiğine göre,
Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:
“Karşılığında bana dünyayı verseler bile, kimsenin taklidini yapmam;
bundan asla hoşlanmam.”

(T2503 Tirmizî, Sıfatü'l-kıyâme, 51)

عَنْ وَائِلَةَ بْنِ الْأَسْفَعِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ :
”لَا تُظْهِرِ الشَّمَاتَةَ لِأَخِيكَ فَيَرْحَمُهُ اللَّهُ وَيَتَّيْلِكَ.“

عَنْ عَائِشَةَ... قَالَتْ: فَقُلْتُ:
”يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ صَفِيَّةَ امْرَأَةً“ وَقَالَتْ يَدِهَا هَكَذَا كَانَتْهَا تَعْنِي قَصِيرَةً. فَقَالَ:
”لَقَدْ مَزَجْتَ بِكَلِمَةٍ لَوْ مَزَجَ بِهَا مَاءُ الْبَحْرِ لَمْزَجَ.“

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ :
”...بِحَسْبِ امْرِئٍ مِنَ الشَّرِّ أَنْ يَحْقِرَ أَخَاهُ الْمُسْلِمَ...”

Vâsile b. Eska'nın naklettiğine göre, Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“Kardeşinin başına gelen bir şeye sevinip gülme. Sonra Allah ona merhamet edip seni (o şeyle) imtihan eder.”

(T2506 Tirmizî, Sıfatü'l-kıyâme, 54)

Hiz. Âişe anlatıyor: “(Bir seferinde boyunun kısa oluşunu kastederek Hiz. Peygamber'e) ‘Ey Allah'ın Resûlü! Safiyye şöyle bir kadındır.’ dedim.

Bunun üzerine Resûlullah (sav) şöyle buyurdu: ‘Öyle bir söz ettin ki; o söz, şayet denize karışmış olsaydı denizin suyunu bile bozardı.’”

(T2502 Tirmizî, Sıfatü'l-kıyâme, 51)

Ebû Hüreyre'nin naklettiğine göre, Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:

“...Müslüman kardeşini küçük görmesi, kişiye kötülük olarak yeter...”

(M6541 Müslim, Birr, 32)

Resûlullah, Huneyn Seferi'nden dönerken, içlerinde daha sonra Peygamberimizin müezzinlerinden olacak olan¹ Ebû Mahzûre'nin de bulunduğu on kişilik bir grup aynı yolun yolcusuydu.² Yolun bir yerinde Resûlullah'ın müezzini, namaz için ezan okumaya başladı. Henüz Müslüman olmayan Ebû Mahzûre ve arkadaşlarının yüksek sesle müezzinin dediklerini tekrarlıyor ve onu taklit ederek alaya alıyorlardı. Resûlullah onları duydu ve içlerinden güzel sesli olanı yanına getirmele-ri için bir grup gönderdi. Resûlullah'ın huzuruna geldiklerinde, “Yüksek sesini duyduğum hanginizdi?” diye sordu. Herkes Ebû Mahzûre'yi gösterdi, Ebû Mahzûre'nin kendisi de bunu kabul etti. Bunun üzerine Hz. Peygamber diğerlerini gönderdi ve Ebû Mahzûre'yi alıkoyarak ona, “Kalk, ezan oku.” dedi. Kalktı, ancak o an Ebû Mahzûre için hiçbir şey ezan okumaktan daha zor olamazdı. Rahatsız olmuş ve bir yandan da öfkelenmişti. Bu duygularla Resûlullah'ın önünde ayağa kalktı. Peygamberimiz ezan kelimelerini ona bizzat öğreterek okuttu.³

Ebû Mahzûre ezan okumayı bitirince Allah Resûlü, içinde bir miktar gümüş bulunan bir keseyi ona verdi. Onun kalbini İslâm'a ısındırarak Müslüman olmasını arzuluyordu. Sonra onun alnına elini koydu, elini yüzüne sürdü ve göğsünden karnına kadar sıvazladı. Nihayet Resûlullah, “Allah bunu senin için mübarek eylesin ve bereket senin üzerinden eksik olmasın.” diye dua etti. Bu olayın ardından Müslüman olan Ebû Mahzûre heyecanla atıldı: “Ey Allah'ın Resûlü! Mekke'de ezan okumam için izin ver.” Resûlullah onun bu isteğini geri çevirmedi. Hz. Peygamber'in tavrı karşısında Ebû Mahzûre'nin kalbinde öfke ve nefretten eser kalmamıştı. Olumsuz duyguları tamamen Resûlullah'a karşı sevgi ve muhabbete dönüşmüştü.⁴ Ebû Mahzûre bundan sonra perçemindeki saçları ne tıraş etti, ne de ayırdı, çünkü oraya Resûlullah'ın eli değmişti.⁵

Ebû Mahzûre ve arkadaşlarının müezzinle alay etmeleri, dolayısıyla da dinin şiarı olan ezana dil uzatmaları, Hz. Peygamber'in ve müminlerin yabancı oldukları bir durum değildi. Risâleti boyunca diğer peygamberler gibi Hz. Peygamber de inkârcıların alaylarına maruz kalmıştı. Hem Peygamberle hem de müminlerle alay eden müşrikler, onları bir nevi

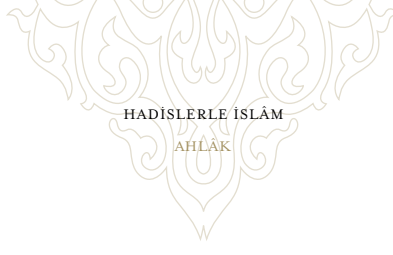
¹ Hİ7/365 İbn Hacer, *İsâbe*, VII, 365.

² N634 Nesâî, Ezân, 6.

³ D500 Ebû Dâvûd, Salât, 28.

⁴ İM708 İbn Mâce, Ezân, 2; HM15454 İbn Hanbel, III, 409.

⁵ D501 Ebû Dâvûd, Salât, 28; HM15450 İbn Hanbel, III, 408.

mânevî savaşa maruz bırakarak tebliğin başarısız olması için mücadele etmişlerdi. “Yazıklar olsun şu kullara! Kendilerine hangi elçi geldiyse onu alaya aldılar!”⁶ âyetinden anlaşıldığı üzere getirdikleri davetin alay konusu edilmesi bütün peygamberlerin karşılaştıkları bir durumdu: İnkârcıların peygamberlerin getirdiği emirler karşısındaki en belirgin ve net tavırları, inkâr etmenin yanı sıra bu emirleri alay konusu yaparak eğlenmeleri idi. Önceki kavimlerden bazıları, kendilerine gelen peygamberi ve onun uyarılarını alaya almalarından dolayı başlarına gelen felâketler neticesinde helâk olmuşlardı.⁷ Âd,⁸ Semûd⁹ ve Lût kavimleri,¹⁰ Firavun’un kavmi,¹¹ Hz. Nuh’un kavmi¹² bu alaycı tavırları yüzünden helâke uğramamışlar mıydı? Mekkeli müşrikler de Hz. Peygamber’e ve müminlere karşı aynı tutum ve tavır sergilemişler, Resûlullah’ın ve diğer Müslümanların kişiliklerini, inanç ve değerlerini, ibadet ve yaşayışlarını¹³ özellikle de Allah’ın âyetlerini¹⁴ sürekli olarak alaya almışlardı.

Kur’an’da kâfirlerin bu alaycı tavırları kesin bir dille reddedilmiş, Allah’ın da onların bu tavırlarına istihza ile karşılık vereceği bildirilmiştir: “Allah Teâlâ ise onlar ile istihzâ eder. Onları kendi azgınlıklarında şaşkın bir hâlde bırakır.”¹⁵ Başka bir âyette de dünyada müminlerle ve onların inançlarıyla alay eden, onları küçümseyen inkârcıların yaptıklarının karşılıksız kalmayacağı, âhirette alçaltıcı ve gülünç duruma düşecekleri ifade edilmektedir. “Şüphesiz günahkârlar, (dünyada) iman edenlere gülüyorlardı. Müminler yanlarından geçtiğinde, birbirlerine kaş göz ederek onlarla alay ediyorlardı. Ailelerine dönerken zevk ve neşe içinde gülüşe gülüşe dönüyorlardı. Müminleri gördükleri vakit, ‘Hiç şüphe yok, şunlar sapık kimselerdir.’ diyorlardı. Halbuki onlar, müminlerin başına bekçi olarak gönderilmemişlerdi. İşte bugün de müminler kâfirlere gülerler. Koltuklar üzerinde (etrafta) seyrederler. Nasıl, kâfirler yapmakta olduklarının karşılığını buldular mı?”¹⁶

Dinî değerlerle alay etmeyi yasaklayan İslâm dini, Müslümanları da kendi inanç ve değerlerini korumaları konusunda uyarmıştır. Bundan dolayıdır ki, müminlerden, dinlerini alaya alan inkârcılarla dostluk kurmamaları istenmiştir: “Ey iman edenler! Sizden önce kendilerine kitap verilenlerden dininizi alaya alıp oyuncak edinenleri ve öteki kâfirleri dost edinmeyin. Eğer müminler iseniz Allah’a karşı gelmekten sakının.”¹⁷ Dinin ya da Allah’ın âyetlerinin alaya alındığı mekânlarda müminlerin sessiz kalmamaları, böyle durumlarda ortamı terk etmek suretiyle tepkilerini ortaya koymaları öğütlenmiştir: “Oysa Allah size Kitap’ta (Kur’an’da) şöyle indir-

⁶ Yâsîn, 36/30.

⁷ En’âm, 6/10; Ra’d, 13/32; Nahl, 16/33-34.

⁸ Hûd, 11/50-58.

⁹ Şuarâ, 26/141-158.

¹⁰ A’raf, 7/80-82.

¹¹ Zuhurf, 43/46-56.

¹² Hûd, 11/25-44.

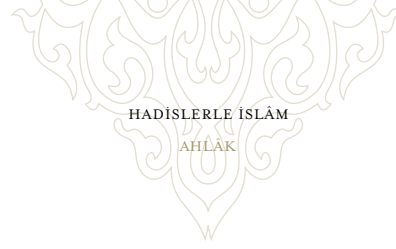
¹³ Mâide, 5/ 57-58; Sâffât, 37/12.

¹⁴ Sa’d, 37/14.

¹⁵ Bakara, 2/15.

¹⁶ Mutaffifin, 83/29-36.

¹⁷ Mâide, 5/57.

miştir ki: Allah'ın âyetlerinin inkâr edildiğini ve onlarla eğlenildiğini işittiğiniz zaman başka bir konuşmaya dalmalarına kadar onların yanında oturmayın, yoksa kesinlikle onlar gibi olursunuz. Bakın, Allah, münafıkları kâfirlerle birlikte cehennemde toplayacaktır.”¹⁸

İstihzayı insan onurunu zedeleyen bir tavır olarak gören İslâm dini, Müslümanları da başkalarının inançlarını alaya almaktan ve onların kutsal saydıkları şeylere sövmekten men etmiştir. Zira kişinin kutsal kabul ettiği şeylere yönelik alay ve hakaret içeren davranışlar, aynı zamanda o kişinin onurunu rencide eder. Müslümanlar başkalarının kutsalına sövmek ya da hakaret etmek suretiyle onları kışkırtarak Allah'a sövmelerine sebep olmaktan sakınmakla sorumludurlar. Aksi takdirde böyle bir kışkırtmanın, çamura taş atanın üzerine çamurun sıçraması gibi müminin kendisine dönmesi de söz konusudur. Bu hususta Kur'an-ı Kerim'de Müslümanlara yönelik açık bir uyarı yer almaktadır: “Onların, Allah'ı bırakıp taptıklarına sövmeyin ki, onlar da haddi aşarak, bilgisizce Allah'a sövmesinler.”¹⁹

İslâm toplumu içerisinde dinî değerlerle ve müminlerle alay etmek, münafıkların bir tavrı olarak karşımıza çıkmaktadır: “(Bu münafıklar) müminlerle karşılaştıkları vakit ‘(biz de) iman ettik!’ derler. Şeytanları ile baş başa kaldıklarında ise, ‘Biz sizinle beraberiz, biz onlarla sadece alay ediyoruz.’ derler.”²⁰ Bir Müslüman'ın şaka niyetiyle de olsa dinî değerlerle dalga geçmesi ve bunları alay konusu yapması, Kur'an'ın asla tasvip etmeyeceği bir durumdur. Dolayısıyla dinle ya da peygamberle alay etmek Müslüman'a yakışan bir tavır değil; münafık tavrıdır. Bu tür bir davranış iman etmiş bir kişiyi küfre götürebilecek kadar tehlikelidir. Çünkü Allah'a itaatle O'nun dinini alaya almak aynı kalpte bir arada bulunamaz.

Resûlullah (sav) Tebuk Seferi'ne giderken, yanında münafıklardan bir grup vardı. Onlar, “Bu adam Şam saraylarını ve kalelerini fethetmek istiyor! Heyhât, olacak iş mi!” diye dil uzattılar. Allah, onların bu durumunu Resûlü'ne bildirdi. Resûlullah (sav) onlara gelerek, “Siz şöyle şöyle söylediniz.” dedi. Münafıklar, “Yâ Resûlallah! Biz sadece oyun ve eğlence ile meşguldük.” dediler. Bunun üzerine, “Eğer onlara, (niçin alay ettiklerini) sorarsan, elbette, biz sadece lafa dalmış şakalaşıyorduk, derler. De ki: Allah ile, O'nun âyetleriyle ve O'nun peygamberiyle mi alay ediyordunuz?” âyeti²¹ nâzil oldu.²² Ardından da Yüce Allah, onların bu davranışlarının kendileri için neye mal olacağını ve yaptıklarının cezasız kalmayacağını bildirdi: “(Boşuna) Özür dilemeyin; çünkü siz iman ettikten sonra tekrar kâfir oldunuz.

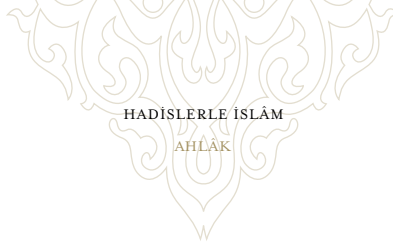
¹⁸ Nisâ, 4/140.

¹⁹ En'âm, 6/108.

²⁰ Bakara, 2/14.

²¹ Tevbe, 9/65.

²² TT14/332 Taberî, Câmiu'l-beyân, XIV, 332-333.

Sizden (tevbe eden) bir grubu bağışlasak bile, bir gruba da suçlu olduklarından dolayı azap edeceğiz.”²³

İslâm dininde, Müslümanların birbirleriyle olan ilişkilerinde de istihza yasaklanmıştır. Zira İslâm’a göre her ferdin onuru, haysiyeti ve şerefi dokunulmazdır.²⁴ Her ne sebeple olursa olsun hiç kimse bu değerlerle alay etme ve insanları bu yönden zedeleme ve rencide etme hakkına sahip değildir. Hz. Peygamber’in bu konudaki tavrı çok açıktır. Nitekim ona taklidini yaparak bir kişiden bahseden Hz. Âişe,²⁵ bu davranışı karşısında Resûlullah’ın, “*Karşılığında bana dünyayı verseler bile, kimsenin taklidini yapmam; bundan asla hoşlanmam.*” buyurduğunu ifade etmiştir.²⁶

Başkasının söz ve davranışlarını kusurlu görmek veya göstermek amacıyla alay ederek onu küçümsemek, toplumda kardeşlik bağlarını zedeleyen, Müslümanların birbirleriyle olan ilişkilerine zarar veren tehlikeli bir durumdur. İnsanlarla bu şekilde eğlenen kişi, aynı durumun kendi başına gelmeyeceğinin garantisine sahip değildir: “*Kardeşinin başına gelen bir şeye sevinip gülme. Sonra Allah ona merhamet edip seni (o şeyle) imtihan eder.*”²⁷ Resûlullah’ın bu uyarısının yansıması kültürümüzde “gülme komşuna gelir başına” şeklinde ifadesini bulmuştur. Yine Hz. Peygamber’in, “*Kim Müslüman kardeşini işlediği bir suçtan dolayı ayıplarsa, kendisi de o suçu işlemeyen ölmez.*”²⁸ şeklindeki hadisi de istihzadan kaçınma noktasında son derece etkileyicidir.

Kur’an’ın, “*Arkadan çekiştirmeyi, yüze karşı eğlenmeyi âdet edinen herkesin vay hâline!*”²⁹ şeklindeki tehdidinin, İslâm’ın ilk yıllarında Hz. Peygamber’i ve ileri gelen Müslümanları kötülemeyi huy edinen kişilerden Cemîl b. Âmir el-Cumahî,³⁰ Ahnes b. Şerîk, Velîd b. Mugîre veya Ümeyye b. Halef hakkında nâzil olduğu rivayet edilmektedir.³¹ Ancak bu tehdidin inanç farkı gözetmeksizin bütün insan ilişkilerinde temel olan ahlâk ilkelerinin önemli bir kuralına dikkat çektiği göz ardı edilmemelidir. Bu âyette gerek başkalarını arkadan çekiştirip kötülemeyi huy edinen (hümeze), gerekse insanları yüzlerine karşı ayıplayıp küçük düşürmekten çekinmeyen (lümeze) kimseler kınanmaktadır.

İnsanların fiziksel durumlarıyla alay etmek ise, âdeta Allah’ın takdirine karşı gelmek gibidir. Âişe’nin bir defasında Resûlullah’a eliyle kısa oluşunu göstererek, “*Ey Allah’ın Resûlü! Safiyye şöyle bir kadındır.*” demesi üzerine Resûlullah’ın onu, “*Öyle bir söz ettin ki o söz denize karıştırılırdı denizin suyu değişirdi.*” diyerek uyarması³² da meselenin ciddiyetini

²³ Tervbe, 9/66.

²⁴ B67 Buhârî, İlim, 9; M4384 Müslim, Kasâme, 30.

²⁵ HM25477 İbn Hanbel, VI, 127.

²⁶ T2503 Tirmizî, Sıfatü’l-kıyâme, 51.

²⁷ T2506 Tirmizî, Sıfatü’l-kıyâme, 54.

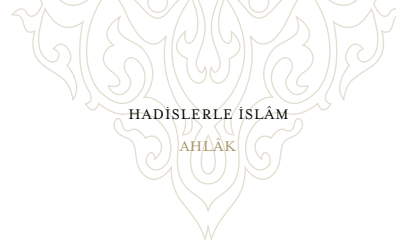
²⁸ T2505 Tirmizî, Sıfatü’l-kıyâme, 53.

²⁹ Hümeze, 104/1.

³⁰ SES216 Süyûtî, Lübabü’n-nükûl fî esbâbi’n-nüzûl, s. 216.

³¹ FM32/86 Râzî, Tefsîr, XXXII, 86.

³² T2502 Tirmizî, Sıfatü’l-kıyâme, 51.

göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Zira bu şekilde insanların elinde olmayan bir durumla alay etmek, Yüce Allah'ın takdir edip yarattığıyla alay etmektir. İnsanda doğuştan ya da sonradan meydana gelen fiziksel ve zihinsel özürlerle alay etmek de böyledir.

İnsanın fiziksel özellikleriyle eğlenmek kadar, kişiliğine yönelik tahkir anlamına gelebilecek davranışlar da dinimizce yasaklanmıştır. Bu, bazen karakter özellikleriyle bazen de hitap ediliş biçimiyle ilgili olabilir. Bunların hiçbirisi diğerinden ayrılamaz. Zira kişiyi hoşlanmadığı bir isimle çağırarak alay konusu yapmak, onu toplum içerisinde küçük düşürüp gücendirir. Bu tür küçümseyici davranışlar imanla bağdaşmayan bir durum olarak görülmüş ve Müslümanların birbirleriyle alay etmeleri, birbirlerine çirkin lakaplar takmaları yasaklanmıştır: “Ey iman edenler! Bir topluluk bir diğerini alaya almasın. Belki onlar kendilerinden daha iyidirler. Kadınlar da diğer kadınları alaya almasın. Belki onlar kendilerinden daha iyidirler. Birbirinizi karalamayın, birbirinizi (kötü) lakaplarla çağırmayın. İmandan sonra fâsıklık ne kötü bir namdır! Kim de tevbe etmezse, işte onlar zâlimlerin ta kendileridir.”³³ Bu âyetin iniş sebebini ensardan Ebû Cebire şöyle anlatır: “Resûlullah bizim yanımıza (Mekke’den Medine’ye) teşrif etti. O zaman bazılarımızın iki ya da üç adı (lakabı) vardı. Peygamber (sav) bazen bu isimlerden biriyle seslendiğinde: ‘Yâ Resûlallah! O bu isimden hoşlanmıyor.’ denirdi. Bunun üzerine ‘... birbirinizi kötü lakaplarla çağırmayınız.’ âyeti indi.”³⁴

Sâbit b. Kays'ın kulağı biraz ağır işitiyordu. Resûlullah'ın meclisine geldiği vakit, yanı başına oturabilsin de onu rahat işitebilsin diye kendisine yer açarlardı. Yine bir gün gelmiş ve ‘açılın’ diye müsaade isteyerek insanların arasında ilerlemeye başlamıştı. Bir adam ona, ‘Oturacak yer buldun, otur.’ dedi. Sâbit öfkeli bir şekilde oturdu ve adamı göstererek, ‘Bu kim?’ diye sordu. O zât da kendisini tanıttı. Sâbit b. Kays, ‘Filân kadının oğlusun!’ diyerek onun annesini câhiliye döneminde ayıplandığı bir özelliğiyle zikretti. Bunun üzerine adamcağız utanarak başını önüne eğdi. Bu olay üzerine, “Ey iman edenler! Bir topluluk bir diğerini alaya almasın.” âyeti nâzil oldu.³⁵

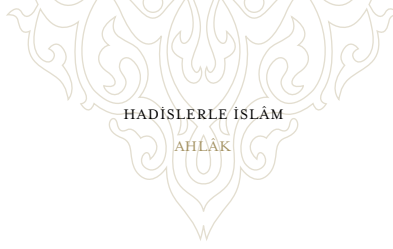
Hz. Hafsa'nın kendisine “Yahudi kızı” demesinden dolayı incinerek ağlayan Yahudi kökenli Hz. Safiyye'ye Resûlullah, “Sen bir peygamberin (Harun'un) kızıydın. Amcan (Musa) da peygamberdir. (Şu an yine) bir peygamberin nikâhı altındasın. O, hangi konuda sana karşı övünüyor?” buyurmuş, Hz. Hafsa'yı da Allah'tan korkması konusunda ikaz etmişti.³⁶ Müslü-

³³ Hucurât, 49/11.

³⁴ İM3741 İbn Mâce, Edeb, 35; D4962 Ebû Dâvûd, Edeb, 63.

³⁵ VES263 Vâhidî, *Esbâbü'n-nüzûl*, s. 263.

³⁶ T3894 Tirmizî, Menâkıb, 63; HM12419 İbn Hanbel, III, 136; TA10/268 Mübarekpûri, *Tuhfetü'l-ahvezi*, X, 268.

manların birbirlerine sadece çirkin lakap takmalarını değil, hoşlanmadıkları hitaplarla seslenmelerini de asla tasvip etmemişti Allah Resûlü. Nitekim kendisi bir kimseyi en sevdiği ismiyle ya da en sevdiği künye-siyle çağırmaktan hoşlanırdı.³⁷

Bir kimsenin duyduğunda rahatsız olmayacağı ve toplum tarafından olumsuz algılanmayan lakapların kullanımı bir çeşit adlandırmadır. Resûlullah da ashâbından bazılarına bu şekilde güzel lakaplar takmıştır. Enes (ra), topladığı bir çeşit baklanın adını Peygamberimizin kendisine lakap olarak verdiğini söylemiş³⁸ ve bu sebeple “Ebû Hamza” diye anılmıştır.³⁹ Ebû Hüreyre’ye ise latîfe olsun diye, “Yâ Ebâ Hir” (Ey kediciğin babası!)⁴⁰ şeklinde seslenen Hz. Peygamber, elleri uzun olduğu için “zû’l-yedeyn” (iki eli) diye anılan birisine de bu ismiyle hitap etmişti.⁴¹ Hz. Ebû Bekir, “Atîk ve Sıddîk”,⁴² Hz. Ömer, “Fârûk”,⁴³ Hz. Hamza, “Esedullah”,⁴⁴ Hâlid b. Velid ise “Seyfullah”⁴⁵ lakaplarıyla anılan sahâbîlerdi. Dolayısıyla bir kişinin tanınmasını kolaylaştırmak, meziyetlerini dile getirerek övmek ya da latîfe ile gönlünü almak gibi iyi niyetlerle lakap takmakta bir sakınca bulunmamaktadır.

İnsanın başkalarıyla alay etmesine çeşitli duygular ve düşünceler sebep olabilir. Meselâ, kibir ve kıskançlık gibi olumsuz duygular kişiye karşısındakileri küçümseme ve dalga geçme hakkına sahip olduğunu düşündürebilir. Ayrıca bazen insan kendi eksikliğini kapatmak veya kendini ön plana çıkarmak için de böyle hatalara düşebilir. Hatta kimi zaman sadece eğleniyor ve insanları eğlendiriyor da olabilir. Ama bu sırada karşısındakinin gönlünü kırarak huzursuz etmekte, gönül kâbesini yıkmakta, onun ruhunu örseleyip sevgi ve saygı bağını yok etmekte olduğunu unutmamalıdır. Halbuki Allah Resûlü’nün, “...Müslüman kardeşini küçük görmesi, kişiye kötülük olarak yeter...”⁴⁶ sözünde ifade edildiği üzere, mümin kardeşini küçük düşürecek bir söz veya davranış bir Müslüman’ın kendisine yapacağı en büyük kötülüklerdendir. Her ne sebeple olursa olsun Müslüman hiç kimseye zarar vermemelidir. Zira Peygamber Efendimiz onu şöyle tanıtmaktadır: “Müslüman, elinden ve dilinden diğer Müslümanların zarar görmediği kişidir.”⁴⁷

³⁷ MK3499 Taberânî, *el-Mu’cemü’l-kebir*, IV, 13.

³⁸ T3830 Tirmizî, *Menâkıb*, 45; HM12311 İbn Hanbel, III, 127.

³⁹ İE1/440 İbnü’l-Esir, *Nihâye*, I, 440.

⁴⁰ Buhârî, *Edeb*, 111 –bâb başlığı–.

⁴¹ B482 Buhârî, *Salât*, 88; M1288 Müslim, *Mesâcid*, 97.

⁴² H17/44 İbn Hacer, *İsâbe*, VII, 44.

⁴³ EÜ4/143 İbnü’l-Esir, *Üsdü’l-gâbe*, IV, 143.

⁴⁴ H12/122 İbn Hacer, *İsâbe*, II, 122.

⁴⁵ İBS199 İbn Abdülber, *İstîâb*, s. 199.

⁴⁶ M6541 Müslim, *Birr*, 32.

⁴⁷ M162 Müslim, *İmân*, 65; B10 Buhârî, *İmân*, 4.